

1990'da yaşamını yitirdi ama Turgut Uyar'ın dediği gibi Cemal Süreya hiç ötür mü? Şiirleri sokaklara taşan, duvarlara yazılan bir şair o. Sevda sözlerimizi en içten şiire nakşeden bir kalem... 26. ölüm yıldönümünde Cemal Süreya'yı A'dan Z'ye ile anıyoruz...

OLKAN ÖZYURT

ANNE: Hem hayatını hem de edebi kişiliğini etkilemiştir şairin annesi Cütlü Seber. Erzincan'da doğan Cemal Süreya, ailecek sürgün edildikleri Bilecik'te, yedi yaşındayken kaybeder annesini. Abbas Karakaya'ya göre "Süreya'nın 'şiir itisini aldığı' insan annesidir. Masal ve halk hikayeleriyle Süreya'daki halk edebiyatı sevgisinin tohumlarını atan kişi de yine annesidir."

İlk üvey annesini hayırla hiç anmayan Süreya'nın, öz annesini erken kaybetmenin acısını hep yaşadığı bilinir. Bir söyleşisinde "Ağlamadım, sızlamadım acısı içime oturdu" diyecektir. Bazen anne özlemi dizelerinde de karşımıza çıkar!

BÜROKRAT: Çok bilinmez ama Cemal Süreya sıkı bir bürokrattır. 1954'te Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olan Süreya, maliye müfettişi yardımcılığı, maliye müfettişliği yapıp müşavir maliye müfettişliğinden emekli olur. Müfettişliği sayesinde Paris'e giden Süreya, Türkiye'nin çok farklı noktalarında teftişte bulunup raporlar hazırlar. Bir dönemin önemli kurumlarından Maliye Tetkik Kurulu'nda da çalışan şair, Kültür Bakanlığı'na bağlı Kültür Kurulu üyeliği yapar. Mesela Hilmi Yavuz "Maliyeciliği önemsedti, en az şairliği kadar" diye yazıyor.

CEMALAZZİN SEBER: Şairin gerçek adı. Ama hiçbir zaman edebi eserlerinde bu ismi kullanmadı. Gerçek ismiyle barışık olmadığı bilinen şair önce Cemalettin'i Cemal olarak kısaltır ve Cemal Seber'i kullanır. Sonra Seber'i atıp Süreya soyismini alır. Daha sonra ise soyisminin y harfini atar. (Bununla ilgili hikaye 'Y' maddesinde).

DERSİM: 1931'de Erzincan'da doğan şairin ailesi, Dersim sürgünlerindedir. Amcasının kentten valisiyle arasının bozulması nedeniyle aile 1938'de sürgün listesinde yer alır ve Bilecik'e gönderilir. Süreya, bir mektubunda "Bizi bir kamyonu doldurdular. Tüfekli iki erin nezaretinde. Sonra o iki erle yük vagonuna doldurdular. Günlere yolculuktan sonra bir köye attılar. Tarih öncesi köpekler havlıyordu. Akıldan hiç çıkmaz o yolculuk, o hıvamlalar, polisler. Duyarlılığım biraz da o çocukluk izlenimleriyle besleniyor belki. Önemli sürgünde öldü, babam sürgünde öldü" diyerek anlatır o zorunlu yolculuğu.

A'dan Z'ye

Şiirleri sokağa taşan şair

EVLİLİK: Ece Ayhan'a göre Cemal Süreya evlilik meraklısıydı. Şair hayatı boyunca beş evlilik yaptı. Zeynep Oral'ta yaptığı bir söyleşide evlilikle ilgili "Çok değil mi?" sorusuna "Evet, çok. Beş evlilik çok ama iki de çok" diye cevap verir sonra da "Evliliğin aşkı kesin öldürdüğü kanısındayım. Aşk meşru bir şey olmaz. O da şiir gibi meşrulaşınca ötür" der.

FAHRETTİN CÜREKLİBATOR: Biz onu Cüneyt Arkan olarak biliyoruz ama Cemal Süreya, Fahrettin Cüreklibatur'ken olarak tanıdı Arkan'ı. İklinin tanışması Eskişehir'de gerçekleşir. Arkan İstanbul'a üniversite okumaya geldiğinde de ilişkileri devam eder. Gerisini Arkan'dan dinleyelim "Yakın arkadaşlık Cemal Süreya ile. Şiirden, hikayeden ve hayattan konuşurduk. Hikayelerini okurdu, önerilerde bulunurdu. Onunla dostluğumuz iyi geliyordu bana. Büyük emekleri vardır üzerimde. Süreya birkaç öykümün yayımlanması için aracılık etti."

GÜVERCİN CURNATASI: Süreya bir yazısında "Sanatçılara, yazarlarla yapılan konuşmalar dergi ve gazete sayfalarında bırakılmamalı" der. Nursel Duruel de şairin bu isteğini *Güvercin Curnatası* ([Kıyıkıyılar](#)) kitabında yerine getirir. Onun söyleşilerini ve soruşturmalara verdiği cevaplarını bu *Kitapta* bir araya getirir. Ayrıca Duruel ile Feyza Perinçek'in birlikte yazdığı *Can Yayınları*'ndan çıkan *Cemal Süreya-Şairin Hayatı Şiire Dahil* ise şairle ilgili önemli bir başvuru kaynağıdır.

HAYATININ ÖZETİ: Anıl Meriçelli, şairle yaptığı söyleşide ilk soru olarak "Sanat hayatınızı özetler misiniz?" diye sorar. Süreya ise şöyle cevap

verir: "1931 yılında doğdum. Annem çok küçükken öldü. 1948'de Dostoyevski'yi okudum. O gün bu gün huzurum yoktur."

İKİNCİ YENİ: Garip akımı ve toplumsal gerçekçi kuşağa tepki olarak ortaya çıkan, şiir tarihimizdeki önemli akımlardan. Cemal Süreya'nın ilk kitabı *Üvercinka* da akımın ilk kitabı olarak kabul edilir. Turgut Uyar, Edip Cansever, Ülkü Tamer, Ece Ayhan, İlhan Berk, Sezai Karakoç bu akımın içinde değerlendirilir. Süreya ise bu akımı bir söyleşide şöyle anlatır: "1950'li yıllarda genç şairler birbirinden bağımsız olarak başka bir düzende şiir söylemeye başladılar. O sırada şiirimiz fazla akıllı hatta 'aklıcı' bir şiirdi. Bu son şiirlerle irasyonel bir öge geldi şiirimize. Hikaye ögesi dışlandı. Ses soyutlamalarına gidildi ve bir iç ses aranmaya başlandı Türk şiirinde."

JETON: Cebinden eksik etmediği nesnelere bin. Hem vapur hem de telefon jetonu bulduğunu anlatır onu tanıyanlar. İhtiyaç olana vermek için.

KADIKÖY: Şair son yıllarını Kadıköy'de geçirir. Ölümünden sonra oturduğu sokağa onun ismi verilir. Yaşadığı Başak Apartmanı'na da Necati Gün-gör'ün girişimiyle bir plaket çakılır. Son olarak da Kadıköy Belediyesi sokağa şairin şiirlerini yazdı. Pekli Süreya için Kadıköy ne ifade ediyordu? Bir yazısından alıntılayalım: "İstanbul'da, ama Kadıköy'de oturuyorum. Bu 'ama' biz Kadıköylüler için çok şey açıklayan bir sözcük. Daha doğrusu bizi açıklayan bir sözcük. Kadıköylüler, iş ilişkileri ve zorunluluklar dışında İstanbul'a fazla kullanmazlar. Kadıköy yeter onlara. Yineyeceksiniz ki, İstanbul yayıldıkça her semt için böyle olmuştur. Doğru. Ama

bizim için daha da öyle. Öte yandan her şeye karşın, kasaba niteliğini yitirmemiş Kadıköy. Oradaki dostluklar sila dostluğu gibidir. Mahalle arkadaşlığı gibi."

LAVANTA: *Sıcak Nal* kitabında yer alan şiiri. Yaşamak üzerine etkili şiirlerinden biri olarak anılır. Son dizeleri şöyledir: "Şimdiye dek düşünmediyseniz/ Bakmayın içimde ne var./ Küçük bir kitap-ır yaşamak/ Elinde tutmaya yarar."

MÜLKİYE: Üniversite tercihini yaparken Mülkiye ile siyasal bilgiler fakültesini iki ayrı okul olarak bilen Süreya okula kayıt yaptırdı ancak aynı okul olduğunu anlar ve çok sevinir. Tam bir mülkiyelidir. Zaten ilk şiiri *Şarkısı-beyaz* 1953'te *Mülkiye* dergisinin ocak sayısında yayımlanır.

NİÇİN YAZIYORUM? *Gergedan* dergisine bu sorunun karşılığı olarak uzunca bir yazı kaleme almış. Kısaltarak aktaralım: "Niçin mi yazıyorum? Şiirimi mi soruyorsunuz? Çok kazık soru: Karşılık vermek çok güç benim için. Bugünümü alırsak, o kadar değil belki. Bugün, alışmışım, öteden beri yazdığım için de yazıyorum. Ama başta, ortada? Niçin yazdığımı kolay anlatamam. Kendim de pek anlamış değilim çünkü. Bir düşünce adamı için düşüncelerini yazarak ortaya koymak söz konusudur. Yazı onun için, düşüncenin doğrudan kalıbı, üstüne tam oturmuş gıysidir. Ama, özgül tanımyıla, yazmak başka bir olay. (...) Yazmak bana her zaman çok zor gelmiştir. Daha ilkokulda, ortaokulda adım 'üstad'dı. Şanslarım oldu. Ama, bugün, daha önce de belirttiğim gibi, eli yaşı çoktan dönmüş biri olarak neye yetenekli olduğumu hâlâ çözebilmiş değilim."

ÖDÜL: 1990'da Cemal Süreya hayatını kaybedince ertesi yıl Cemal Süreya Kültür ve Sanat Derneği tarafından şiir yarışması düzenlenmeye başlar. Metin Demirtaş, Arif Berberoglu, Müslim Çelik, Özkan Mert, Erol Özyiğit, Haydar Ergülen, Selahattin Yolçiden, İbrahim Baştuğ, Altay Öktem, Ahmet Erhan, Sina Akyol, Erdal Alovera, Hulki Aktunç, Yıldırım Türkler, Enis Batur, Adnan Özer, Süreya Berfe ve Metin Altok bu yarışmada eserleriyle ödül alan şairler arasında.

PAPİRÜS: Cemal Süreya'nın hayatını farklı dönemlerinde birkaç defa çıkardığı ve onun adıyla özdeşleşmiş bir dergidir *Papirüs*. İlk olarak 1960'ta dört sayfa olarak yayımlanmaya başlanan dergi, şairi pek memnun etmez ve yayınına bir süre ara verir. Süreya, 1966'da Paris'ten döndükten sonra tekrar çıkarır dergiyi ve *Papirüs* bu dönemde edebiyat dünyasının vazgeçilmezlerinden biri olur.

RASLANTILAR: Cemal Süreya bir söyleşisinde rastlantılardan söz açılınca. "Bilir misiniz *Emmanuela* filminin Türkiye'de gösterilmesinde benim rolüm olmuştur. İşleri Bakanlık filmi yasaklayınca, Danıştay'a başvurdum. Danıştay da bilirkişiyim. Ben olmasaydım o film serbest bırakılmazdı... Rastlantılar... Galiba rastlantılara uygun bir adamım ben" der.

SEVDA SÖZLERİ: Şairin bütün şiirlerinin yer aldığı *Kıyıkıyılar*'ndan çıkan kitabının adı. Ölümünden sonra dergilerde yer alan şiirleri de dahil ederek genişletilen kitabın son 61. baskısı yapıldı.

SALIR: Cemal Süreya için büyük şair denir. Ama Süreya bunu kabul etmez. Kendisini "cins şair" olarak görür. "Sözgelimi" der "Baudelaire benim için cins şairdir, Victor Hugo ise büyük şairdir. Büyük şair, galiba kitlelerin duygularını veya onların isteklerini yansıtmış, büyük temalara yönelmiş kişidir. Cins şairler ise hayatı, dünyayı daha çok kendi imbiçlerinden geçirmişlerdir. Abdülhak Hamit büyük şairdir, Yahya Kemal hem cins hem büyük şair. Nazım Hikmet de öyle, hem cins hem büyük şair." Şiirini ise "Güneşten yırtılan caz, kavalıdan akan gökyüzü" diye tanımlar.

TOMRIS UYAR: Cemal Süreya aşka düşkün bir şairdi. Tomris Uyar ile yaşadığı aşk ise edebiyat tarihimizin unutulmaz aşklarından biri olarak bugüne kadar anlatılageldi. Süreya şiirler yazdı Tomris Uyar'a. Sonra ayrıldılar. Ölüncüye kadar dost kaldılar.

ÜSTÜ KALSIN: En bilinen ve ölüm üzerine yazılmış en güzel şiirlerden biridir. *Kitaplanmada* yer almayan şiiri ölmeden kısa bir süre önce yazdığı biliniyor: "Ölüyorum tanınm/ Bu da oldu işte./ Her ölüm erken öldürd/ Biliyorum tanınm/ Ama ayrıca aldığın şu hayat/ Fena değildir.../ Üstü kalsın."

VEFPAT: Usta şair 9 Ocak 1990'da 59 yaşında yaşamını yitirdi. Kulaksız Mezarlığı'na gömüldü. "Görmenden önce biraz gezdirin beni" dizesini vasiyet olarak gören Sunay Akın, Süreya'nın naaşı ile mümkün mertebeye bir İstanbul turu atğını yakın zamanda yazdı.

Y: Cemal Süreya'nın soy isminin ek-sik harfi. Usta şairin soy isminin ikinci Y harfini atmasıyla ilgili çeşitli hikayeler mevcut. En bilineni Mülkiye'den okul arkadaşları olan Sezai Karakoç ile Süreya'nın aynı kıza sevdalanmaları sonucu tuttuğları iddiaları kaybetmesiyle soy isminin y harfini attığıdır. O kızın Karakoç'un ünlü şiiri *Monna Rosa*'nın kahramanı Muazzez Akkaya olduğu anlatılır. İkinci hikayeye göre, ki bunu kıza Gonca Uslu da teyit eder, iddiaya girmeyi seven şair hafızasının gücüne inanır ve bir telefon numarasının doğruluğu üzerine bir arkadaşıyla iddiaya tutuşur. Kaybeder ve kaybedince de soy isminde bulunan iki Y'den birini atar. Lakin kesin olan *Elma* şiirindeki "Adımın bir harfini atıyorum" dizesidir.

ZUHAL TEKKANAK: Cemal Süreya'nın 1967'de evlendiği eşi. Şairin 1972 Temmuz'unda, Okmeydanı SSK'da yatan esniye yazmış olduğu mektuplar *Onüç Günün Mektupları* adıyla şairin ölümünden sonra yayımlandı. Yazın dünyamızın en içli ve sevdalı mektupları arasındadır bu metinler. Mektuplardan biri şöyle biter: "Her şeyimi sana borçluyum. Sana rastladığım sıralar yıkıldım. Sen onardin beni. Tuttun ölmeden kaldırdın. Ben de ekmeğe gibi yıkıldım alnıma koydum seni, kutsadım. Aşk büyüdü, aşkı Sen hastanedeyken her gün yazacağım sana. Seni nice sevdiğimi anlatacağım. Yüzüğünden öperim."